
СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ СВІТЛАНИ ПЕТРІВНИ ПАЧКОВОЇ

11 січня 2018 р. відійшла у засвіти Світлана Петрівна Пачкова — кандидат історичних наук, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1991), фахівець у галузі ранньослов'янської археології.

Світлана Петрівна народилася 19 серпня 1940 р. в смт Оричі Кіровської області (РФ). Після закінчення школи, у 1959 р. вступила на історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка і переїхала до Києва. Спеціалізувалась вона на кафедрі археології і музеєзнавства, яку тоді очолював видатний археолог, член-кореспондент АН УРСР Лазар Мойсейович Славін. Закінчивши університет у 1964 р., С.П. Пачкова почала працювати у Державному (нині Національному) музеї українського народного декоративного мистецтва. У 1965 р. Світлана Петрівна вступила до аспірантури Інституту археології і з того часу все її життя було пов'язане з археологією. Після закінчення аспірантури, з 1968 р. вона працювала в Інституті археології на посаді молодшого наукового співробітника, у 1976—2010 рр. — обіймала посаду старшого наукового співробітника відділу археології ранніх слов'ян.

У 1970 р. С.П. Пачкова успішно захистила кандидатську дисертацію «Господарство населення Подніпров'я наприкінці I тис. до н. е. — на початку I тис. н. е. (за матеріалами зарубинецької культури)». Її науковим керівником був тодішній завідувач відділу слов'яно-руської археології, доктор історичних наук, відомий дослідник давньоруських старожитностей Василь Йосипович Довженок. На все життя Світлана Петрівна зберегла вдячність і глибоку повагу до нього. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у її першій монографії «Господарство східнослов'янських племен на рубежі нашої ери» (1974).

Світлана Петрівна досліджувала пам'ятки різних епох — брала участь у розкопках спеціалізованого залізодобувного і залізообробного

центру рубежу ер Лютіж (1962—1964) та зарубинецького могильника Пирогів (1966—1968); досліджувала на Середньому Дністрі поселення поенешті-лукашівської культури Круглик (1973), поселення ясторфської культури та скіфського часу Горошова (1970—1972, 1979), трипільське поселення та давньоруське городище у с. Гринчук (1974, 1976), черняхівський могильник Малинівці (1985); на Київщині — поселення черняхівської культури Яблунівка (1970). Нею були повністю розкопані зарубинецький могильник та поселення київської культури Вишеньки біля Києва (1980—1982).

Наукові інтереси Світлани Петрівни Пачкової були пов'язані із проблемами культурно-історичного і соціально-економічного розвитку суспільств на теренах України на рубежі н. е., походження, розвитку і хронології зарубинецької та поенешті-лукашівської культур, а також зв'язків населення лісостепових земель України латенського часу з етнокультурними спільнотами Середньої Європи.

Значний вплив на Світлану Петрівну мав Володимир Федорович Генінг. Саме його ідеї математичного опису археологічного матеріалу, заснованого на однозначних критеріях, що повинно сприяти об'єктивності порівняльно-

© Н.С. АБАШИНА,
О.В. ПЕТРАУСКАС, Т.В. БІТКОВСЬКА, 2018

типологічних досліджень, надихнули дослідницю на розробку нової методики аналізу археологічних артефактів.

На матеріалах зарубинецької та поєнештілукашівської культури С.П. Пачкова розробила методику опрацювання і класифікації найбільш масових категорій археологічного матеріалу — поховань, керамічного посуду та фібул. В основу виділення типологічних розрядів одного рівня нею були закладені однакові ознаки, у типології — поєднані морфологічні і метричні ознаки. Однією з перших в Інституті археології Світлана Петрівна застосувала спеціально розроблені комп'ютерні програми для обробки великої маси інформації.

Використовуючи статистичні методи для аналізу значного масиву артефактів, Світлана Петрівна переконалася, що для виокремлення типологічної своєрідності велике значення має кількісний розподіл того чи іншого явища в різних пам'ятках однієї культури або в порівнюваних культурах. У зв'язку з цим вона стала широко використовувати метод тенденції розподілу того чи іншого артефакту або його розряду.

Методика, в основі якої лежить ретельний і скрупульозний аналіз та систематизація поховального обряду, керамічного посуду, фібул, а також порівняльний аналіз кожного з них за єдиною схемою не тільки з різних пам'яток однієї культури, але й синхронних культур, дозволила по-новому підійти до проблем вивчення зарубинецької культури. Результати цього багаторічного дослідження викладені в монографії «Зарубинецкая культура и латенизированные культуры Европы» (2006). Виявлені тенденції змін дали змогу дослідниці розробити періодизацію зарубинецької культури, висвітлити проблему її формування та продемонструвати зв'язки із культурами Середньої та Південно-

Східної Європи рубежу н. е., які разом із зарубинецькою перебували під сильним впливом латенської культури кельтів.

Монографія «Могильник зарубинецької культури Вишеньки біля Києва» (2008) — це публікація матеріалів могильника, опрацьованих за авторською методикою, яка дозволила зробити висновки щодо конкретно-історичного розвитку спільноти, що залишила могильник. Зокрема, розроблено відносну хронологію і періодизацію пам'ятки, продемонстровано формування поховального обряду та планіграфії могильника, по-новому висвітлено основні обрядові дійства та виявлено риси поховань, на які ще не звертали увагу дослідники.

За такою ж методикою Світлана Петрівна почала опрацьовувати матеріали ще одного повністю розкопаного могильника зарубинецької культури — Пирогівського. На жаль, не завершила.

Варто зауважити, що в монографіях Світлани Петрівни вміщено таблиці з параметрами сотень керамічних посудин. Обміри кожної з них, за рідкісним винятком, були зроблені нею власноруч. Ця значна джерельна база може неабияк прислужитися майбутнім дослідникам.

С.П. Пачкова є автором понад 100 наукових праць. Серед них розділи у колективних монографіях «Этнокультурная карта территории УССР» (1985); «Археология Украинской ССР», т. 3 (1986); «Давня історія України», т. 3 (2000). У 1991 р. як один з авторів колективної монографії «Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период» (1990) Світлана Петрівна отримала Державну премію України в галузі науки і техніки.

Роботи Світлани Петрівни Пачкової назавжди залишаться здобутком української археології, а світла пам'ять про неї залишиться в серцях її колег і друзів.

*Н.С. АБАШИНА,
кандидат історичних наук
О.В. ПЕТРАУСКАС,
кандидат історичних наук
Т.В. БІТКОВСЬКА, лаборант
Інститут археології НАН України*